

Проект
вноситься народними депутатами
України – членами Комітету з питань
бюджету Підласою Р.А. та іншими

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Про звіт про виконання Закону України "Про Державний бюджет України на 2023 рік"

Розглянувши звіт Кабінету Міністрів України про виконання Закону України "Про Державний бюджет України на 2023 рік" (далі – Закон) та висновки Рахункової палати про результати аналізу цього звіту з урахуванням відповідного рішення Комітету Верховної Ради України з питань бюджету (далі – Комітет), Верховна Рада України зазначає таке.

Закон вперше прийнято майже за два місяці до початку відповідного бюджетного періоду (3 листопада 2022 року за № 2710-ІХ), але його виконання здійснювалося в складних і непередбачуваних умовах у зв'язку з повномасштабною російською збройною агресією проти України (далі – збройна агресія) та продовженням дії воєнного стану в Україні, введеного з 24 лютого 2022 року, з урахуванням особливостей бюджетного процесу в умовах воєнного стану, визначених пунктом 22 розділу VI Бюджетного кодексу України (далі – Кодекс), якими зокрема спрощено окремі процедури виконання державного бюджету.

Показники державного бюджету на 2023 рік сформовано на основі визначених Міністерством економіки України прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України та окремих припущень на 2023 рік, при цьому відповідний прогноз не схвалювався Кабінетом Міністрів України. Прогнозування у звичній формі унеможливлено через високий ступінь невизначеності та у зв'язку з неоприлюдненням на період воєнного стану значної частини статистичної інформації з огляду на норми Закону України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни".

За попередніми даними, номінальний валовий внутрішній продукт за звітний період становив 6.537,8 млрд гривень (при прогнозі 6.279,3 млрд гривень) та відбулося його реальне зростання на 5,3 відсотка (при прогнозі на 3,2 відсотка). При цьому індекс споживчих цін (грудень 2023 року до грудня

2022 року) становив 105,1 відсотка при прогнозі 128 відсотків. При прогнозованому збільшенні експорту та імпорту товарів і послуг відповідно на 7,2 відсотка та 1 відсоток фактично відбулося зменшення експорту на 11,2 відсотка та збільшення імпорту на 6,3 відсотка. Офіційний обмінний курс гривні до долара США у середньому за 2023 рік становив 36,57 гривні за долар США при припущеннях щодо такого курсу на рівні 42,2 гривні за долар США. Таким чином, у звітному періоді відбулося покращення окремих основних макроекономічних показників, що вплинуло на стан виконання державного бюджету.

Попередні дані номінального обсягу валового внутрішнього продукту і його реального зростання за 2023 рік надають підстави для здійснення у майбутньому виплат за державними деривативами, випущеними внаслідок проведення у 2015–2016 роках правочинів з державним та гарантованим державою боргом з метою його реструктуризації і часткового списання згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 року № 912.

Упродовж 2023 року до Закону чотирма законами внесено зміни, якими суттєво змінено планові показники державного бюджету: доходи збільшено на 87,2 млрд гривень (або на 6,6 відсотка) до 1.416,4 млрд гривень, у тому числі за загальним фондом – на 80,8 млрд гривень, за спеціальним фондом – на 6,4 млрд гривень; видатки збільшено на 812,3 млрд гривень (або на 31,5 відсотка) до 3.393 млрд гривень, у тому числі за загальним фондом – на 798 млрд гривень, за спеціальним фондом – на 14,3 млрд гривень; надання кредитів зменшено на 7,8 млрд гривень (або на 13,2 відсотка); повернення кредитів збільшено на 3,4 млрд гривень (або на 23,8 відсотка); граничний обсяг дефіциту збільшено на 713,8 млрд гривень (або на 55,1 відсотка) до 2.010,3 млрд гривень, у тому числі за загальним фондом – на 710 млрд гривень, за спеціальним фондом – на 3,8 млрд гривень. При цьому ключові зміни до Закону пов'язані із збільшенням фінансового забезпечення сектору національної безпеки і оборони.

Загалом через зведений бюджет України у 2023 році, за попередніми даними, перерозподілено 47,5 відсотка валового внутрішнього продукту (у 2022 році – 41,9 відсотка), а без урахування надходжень міжнародної фінансової допомоги (грантів) – 40,9 відсотка.

Доходи державного бюджету за 2023 рік становили 2.672,5 млрд гривень (або 188,7 відсотка затверджених із змінами показників) та порівняно з 2022 роком збільшилися на 884,8 млрд гривень, або на 49,5 відсотка, переважно за рахунок надходжень міжнародної фінансової допомоги (грантів) і власних надходжень бюджетних установ.

Зокрема, вагому роль у наповненні доходів державного бюджету становили надходження міжнародної фінансової допомоги (грантів) у сумі 433,9 млрд гривень, або 16,2 відсотка загального обсягу доходів, а саме: 425,4 млрд гривень – гранти на бюджетну підтримку, надані переважно через Цільовий фонд багатьох донорів (якими за інформацією Міністерства фінансів

України є Сполучені Штати Америки, Японія, Німеччина, Фінляндія, Швейцарія, Ірландія, Бельгія, Ісландія, Естонія); 6,1 млрд гривень – надходження в рамках програм бюджетної підтримки Європейського Союзу; 2,35 млрд гривень – гранти на реалізацію проектів від Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Європейського інвестиційного банку, Японського агентства міжнародного співробітництва і Кредитної установи для відбудови. Разом з тим, такі надходження були меншими на 46,8 млрд гривень, ніж у 2022 році.

Доходи загального фонду державного бюджету становили 1.663,1 млрд гривень, що більше затверджених із змінами показників на 409,2 млрд гривень, або на 32,6 відсотка, насамперед завдяки грантам на бюджетну підтримку у сумі 425,4 млрд гривень, планові показники яких не визначено Законом. На стан виконання таких доходів також позитивно вплинуло перевиконання надходжень, зокрема: податку на прибуток підприємств (на 33,1 млрд гривень, або на 29,9 відсотка); акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) (на 18 млрд гривень, або на 28,4 відсотка); частини чистого прибутку державних підприємств, що вилучається до бюджету, та дивідендів, нарахованих на акції господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність (на 8,8 млрд гривень, або на 33,5 відсотка); ввізного мита (на 4,6 млрд гривень, або на 17,9 відсотка); екологічного податку (на 1,4 млрд гривень, або на 84,5 відсотка); зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій (на 1,2 млрд гривень, або на 11 відсотків).

Однак доходи загального фонду державного бюджету без урахування грантів на бюджетну підтримку становили 1.237,6 млрд гривень, що менше затверджених із змінами показників на 16,2 млрд гривень, або на 1,3 відсотка. Зокрема, не забезпечено виконання планових показників: рентної плати за користування надрами загальнодержавного значення (на 37,3 млрд гривень, або на 40 відсотків); податку на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів (на 28,7 млрд гривень, або на 7,3 відсотка); податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування (на 13,1 млрд гривень, або на 5,7 відсотка); податку та збору на доходи фізичних осіб (на 4,3 млрд гривень, або на 2,4 відсотка); акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) (на 3,75 млрд гривень, або на 14,2 відсотка); вивізного мита (на 1,35 млрд гривень, або на 70,7 відсотка).

Відшкодування з державного бюджету податку на додану вартість грошовими коштами становило 132,4 млрд гривень, що на 47,8 млрд гривень (або на 56,5 відсотка) більше показника 2022 року. При цьому залишок невідшкодованих сум цього податку у звітному періоді зменшився на 21,3 млрд гривень та на 1 січня 2024 року становив 18,8 млрд гривень.

Доходи спеціального фонду державного бюджету становили 1.009,4 млрд гривень, що на 846,8 млрд гривень (або в 6,2 раза) більше

затверджених із змінами показників передусім за рахунок перевиконання власних надходжень бюджетних установ (на 766,8 млрд гривень, або в 17,8 раза), акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) (на 10,2 млрд гривень, або в 10,5 раза), судового збору та надходжень від звернення застави у дохід держави (на 1,3 млрд гривень, або на 37,2 відсотка), а також за рахунок надходження деяких доходів, планові показники яких не визначено Законом. Водночас, за декількома джерелами спеціального фонду затверджені показники доходів не виконані, насамперед щодо акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) (на 1,4 млрд гривень, або на 2,6 відсотка), екологічного податку (на 0,4 млрд гривень, або на 39,7 відсотка).

Керуючись частиною четвертою статті 23 Кодексу, планові показники доходів спеціального фонду державного бюджету збільшені без внесення змін до Закону на 850,2 млрд гривень (в основному за рахунок збільшення плану з інших джерел власних надходжень бюджетних установ на 766 млрд гривень) і відносно уточненого плану виконання таких доходів становило 99,7 відсотка. Щороку спостерігається значне перевиконання власних надходжень бюджетних установ порівняно із затвердженими показниками, що свідчить про системні недоліки планування таких надходжень багатьма головними розпорядниками коштів державного бюджету. Однак, починаючи з 2022 року, великі обсяги інших джерел власних надходжень бюджетних установ, особливо у 2023 році (766,9 млрд гривень), отримано в основному у вигляді майна (активів) в натуральній формі та переважно бюджетними установами сектору національної безпеки і оборони, включаючи кошти із спеціального рахунку Національного банку України на підтримку Збройних Сил України, що складно прогнозувати. Разом з тим, доцільно забезпечити контроль таких коштів, здійснюючи моніторинг їх надходження і використання.

Відповідно до пункту 56 розділу VI Кодексу з травня 2023 року у складі доходів спеціального фонду державного бюджету обліковуються кошти, що знаходяться на рахунки головних розпорядників коштів державного бюджету, відкриті у Національному банку України за рішенням Кабінету Міністрів України, отримані як добровільні внески (благодійні пожертви) від фізичних та юридичних осіб приватного права та/або публічного права для фінансового забезпечення заходів з відсічі збройної агресії та ліквідації її наслідків, національної безпеки та оборони, відновлення, підтримки і розвитку України, надання гуманітарної допомоги. Загалом у звітному періоді до державного бюджету надійшло 2 млрд гривень таких коштів, але потребує додаткової оцінки доцільність існування 14 відповідних рахунків, оскільки на окремих з них обліковується малий обсяг коштів або взагалі їх немає. Поряд з тим, використано такі кошти лише за п'ятьма відповідними рахунками у загальній сумі 0,6 млрд гривень, або 29,5 відсотка отриманих коштів, що свідчить про недостатні дії головних розпорядників коштів державного бюджету щодо розподілу та використання таких коштів.

Згідно з пунктом 60 розділу VI Кодексу з 1 жовтня 2023 року на період дії воєнного стану до спеціального фонду державного бюджету включено частину податку на доходи фізичних осіб від оподаткування доходів у вигляді грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу (що згідно із статтями 64 і 66 Кодексу належить до доходів загального фонду відповідних місцевих бюджетів), з розподілом за визначеними цим пунктом напрямками, зокрема у 2023 році у рівній пропорції для здійснення заходів із закупівлі спеціальної техніки та обладнання і для закупівлі артилерійських систем. За жовтень – грудень 2023 року відповідні надходження становили 30,95 млрд гривень, при цьому зазначені кошти не використовувалися для здійснення заходів із закупівлі спеціальної техніки та обладнання і згідно з вимогами частини другої статті 57 Кодексу збережені для покриття відповідних витрат у 2024 році з урахуванням їх цільового призначення.

Відповідно до статті 33 Закону Кабінетом Міністрів України прийнято 5 рішень щодо надходження і цільового спрямування додаткових грантів від міжнародних партнерів України за спеціальним фондом державного бюджету на загальну суму 26,2 млрд гривень, але фактично такі гранти надійшли у сумі 2,3 млрд гривень, отже їх залучення у звітному періоді було малорезультативним.

Податковий борг перед державним бюджетом на 1 січня 2024 року становив 104,5 млрд гривень та за звітний період зменшився на 7,1 млрд гривень, або на 6,4 відсотка. Відповідно до законодавства списано 10,2 млрд гривень податкового боргу перед державним бюджетом, що значно більше, ніж у 2022 році (1,4 млрд гривень). Значний обсяг податкового боргу свідчить про недостатню ефективність дій Державної податкової служби України із стягнення податкового боргу, як наслідок державний бюджет недоотримує відповідні потенційні доходи.

Загальний обсяг переplat податків і зборів до державного бюджету збільшився на 49,3 млрд гривень, або майже у 2 рази, і на 1 січня 2024 року становив 102,8 млрд гривень (у тому числі надміру сплачені суми податків і зборів – 27,1 млрд гривень, платежі, які сплачені та будуть нараховані у наступному звітному періоді, – 75,7 млрд гривень), що може призвести до недоотримання доходів державного бюджету передусім у 2024 році.

За попередніми даними Державної податкової служби України і Державної митної служби України, загальна сума втрат доходів зведеного бюджету України від надання податкових пільг за 2023 рік становила 289,9 млрд гривень, що на 34,2 млрд гривень (або на 13,4 відсотка) більше, ніж у 2022 році, з них найвагоміші втрати були щодо: податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) (88,2 млрд гривень), податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів (80,1 млрд гривень), акцизного податку з ввезених на митну територію товарів (продукції)

(49,5 млрд гривень) та мита (44,2 млрд гривень). Зростання втрат доходів бюджету є результатом як розширення бази таких пільг в умовах воєнного стану згідно із законодавством, так і недостатнього контролю за правомірністю їх отримання суб'єктами господарювання.

Державний бюджет за 2023 рік виконано з дефіцитом у сумі 1.336,9 млрд гривень, що на 673,5 млрд гривень менше затвердженого із змінами граничного обсягу, з них дефіцит загального фонду – відповідно 1.360,2 млрд гривень і на 474,4 млрд гривень менше. При цьому протягом звітнього періоду граничний обсяг дефіциту державного бюджету збільшено на 713,8 млрд гривень, або на 55,1 відсотка, в основному у зв'язку з необхідністю передбачення додаткових видатків на національну безпеку і оборону. Нижчий показник дефіциту загального фонду державного бюджету порівняно з його граничним обсягом обумовлений насамперед значним перевиконанням плану доходів внаслідок отримання міжнародної фінансової допомоги (грантів) при проведенні видатків і наданні кредитів з бюджету в обсягах, менших за бюджетні призначення.

У 2023 році дефіцит державного бюджету становив, за попередніми даними, 20,4 відсотка валового внутрішнього продукту, що майже в 7 разів перевищує граничний параметр (3 відсотка), визначений частинами другою і третьою статті 14 Кодексу, але дія цих норм зупинена на 2023 рік пунктом 3 розділу "Прикінцеві положення" Закону. Порівняно з 2022 роком дефіцит державного бюджету зріс у 1,5 раза і став найбільшим за всі роки як за номінальним обсягом, так і відносно валового внутрішнього продукту. Міністерство фінансів України пояснює, що у зв'язку з триваючою збройною агресією в умовах відсутності зіставних швидких альтернативних джерел наповнення державного бюджету нарощення його дефіциту стало заходом з фінансового забезпечення для проведення найнеобхідніших видатків.

Основним джерелом покриття дефіциту державного бюджету у звітному періоді були державні запозичення, що здійснені в сумі 1.704,2 млрд гривень, що на 395,1 млрд гривень, або на 30,2 відсотка, більше, ніж у 2022 році.

Державні запозичення до загального фонду залучені у сумі 1.683,8 млрд гривень, що на 600,4 млрд гривень, або на 26,3 відсотка, менше затвердженого Законом із змінами показника (первинно затверджений показник збільшено на 750,7 млрд гривень). При цьому внутрішні запозичення становили 552,6 млрд гривень, або 97 відсотків затвердженого Законом із змінами показника (первинно затверджений показник збільшено в 6,3 раза). Порівняно з попереднім роком обсяг внутрішніх запозичень зменшився на 144,3 млрд гривень, але без урахування здійсненого у 2022 році емісійного фінансування залучено майже в 2 раза більше відповідних коштів, що свідчить про активізацію внутрішнього боргового ринку. Рахунковою палатою звернуто увагу, що у звітному періоді збільшилася середньозважена дохідність розміщених на аукціонах облігацій внутрішньої державної позики, що збільшить видатки на обслуговування державного внутрішнього боргу, а у

зв'язку з розміщенням переважно середньо- і короткострокових облігацій збільшується ризик рефінансування внутрішнього боргу у наступних роках.

Державні зовнішні запозичення до загального фонду становили 1.131,3 млрд гривень, що на 567,1 млрд гривень, або в 2 рази, більше ніж у 2022 році. Зокрема отримано відповідні кошти від: Європейського Союзу – 714,9 млрд гривень, Міжнародного банку реконструкції та розвитку (у тому числі у співфінансуванні з Міжнародною асоціацією розвитку) – 188,1 млрд гривень, Міжнародного валютного фонду – 164 млрд гривень, Уряду Канади – 64,2 млрд гривень. Однак обсяг таких запозичення був на 583,5 млрд гривень менше затвердженого Законом із змінами показника, що за оцінкою Рахункової палати зумовлено насамперед тривалістю переговорного процесу з кредиторами-партнерами.

Надходження від приватизації державного майна до державного бюджету становили 3,15 млрд гривень (зокрема від продажу об'єктів малої приватизації), що на 47,4 відсотка менше затвердженого показника (6 млрд гривень), але в 1,8 рази більше, ніж у 2022 році. Зазначений плановий показник не виконано у зв'язку з непроведенням продажу об'єктів великої приватизації, хоча відповідні законодавчі обмеження щодо продажу таких об'єктів на електронних аукціонах знято з другого півріччя 2023 року.

З початку збройної агресії суттєво змінилася структура надходжень загального фонду державного бюджету в частині зростання питомої ваги зовнішніх надходжень, зокрема у звітному періоді: внутрішні надходження (до яких належать доходи без міжнародної фінансової допомоги (грантів), внутрішні запозичення, надходження від приватизації державного майна і повернення кредитів) становили 1.804,7 млрд гривень, або 53,7 відсотка загального обсягу надходжень (у 2021 році – 88,6 відсотка, 2022 році – 62,2 відсотка); зовнішні надходження (до яких належать міжнародна фінансова допомога (гранти) і зовнішні запозичення) – 1.556,7 млрд гривень, або 46,3 відсотка загального обсягу надходжень (у 2021 році – 11,4 відсотка, 2022 році – 37,8 відсотка). Рахунковою палатою зазначено, що зовнішні надходження сприяли стабільності державних фінансів в умовах воєнного стану, зростанню міжнародних резервів України і здійсненню найнеобхідніших витрат державного бюджету.

До спеціального фонду державного бюджету надійшли кредити (позики), що залучаються державою від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів, в обсязі 20,3 млрд гривень, що на 153,5 млрд гривень (або на 88,3 відсотка) менше затвердженого Законом із змінами показника та в 2,4 рази менше порівняно з 2022 роком. Незначний рівень виконання плану залучення зазначених кредитів (позик) є результатом неякісного бюджетного планування та недостатності вжитих заходів відповідними головними розпорядниками коштів державного бюджету щодо впровадження інвестиційних проектів, водночас обумовлений об'єктивними обставинами

(серед яких складність реалізації більшості інвестиційних проектів в умовах воєнного стану, припинення реалізації значної частини субпроектів внаслідок повного або часткового руйнування об'єктів).

У 2023 році витрати державного бюджету з погашення та обслуговування боргових зобов'язань становили 684,1 млрд гривень, що на 13,1 відсотка більше, ніж у 2022 році. Платежі з погашення державного боргу здійснено в обсязі 436,5 млрд гривень (або 95,8 відсотка затвердженого із змінами показника), у тому числі на погашення внутрішнього боргу – 369,8 млрд гривень (відповідно 95,9 відсотка), зовнішнього боргу – 66,7 млрд гривень (відповідно 95,1 відсотка). Видатки на обслуговування державного боргу здійснені у сумі 247,6 млрд гривень, що на 6,7 відсотка менше бюджетних призначень та на 58,2 відсотка більше, ніж у 2022 році. Завдяки наданій у 2022 році згоді іноземних інвесторів у 2023 році відстрочено платежі за всіма суверенними та гарантованими державою єврооблігаціями, що дало можливість у звітному періоді уникнути платежів на погашення таких облігацій. Разом з тим, зважаючи на обмежені внутрішні надходження державного бюджету в умовах воєнного стану, необхідність належного фінансового забезпечення національної безпеки і оборони та відновлення боргової стійкості, вбачається необхідним продовжувати здійснення заходів для відтермінування виплат за зовнішніми борговими зобов'язаннями та щодо збільшення частки грантів у структурі зовнішніх надходжень.

На 2023 рік Законом не встановлено граничних обсягів надання державних гарантій і гарантованого державою боргу та зупинено дію відповідних норм статті 18 Кодексу. Згідно із статтею 6 Закону державні гарантії надано в обсязі 40,6 млрд гривень, що на 6,5 млрд гривень менше, ніж у 2022 році, при цьому такий обсяг становив 2,4 відсотка фактичних доходів загального фонду державного бюджету. Зокрема, державні гарантії надано на портфельній основі щодо кредитів 9 банків-кредиторів для суб'єктів мікро-, малого та/або середнього підприємництва (загалом 7,65 млрд гривень), за внутрішніми зобов'язаннями державних підприємств оборонно-промислового комплексу (12,07 млрд гривень), а також за зовнішніми зобов'язаннями приватного акціонерного товариства "Національна енергетична компанія "Укренерго" (12,93 млрд гривень) і акціонерного товариства "Укрзалізниця" (7,93 млрд гривень). В умовах воєнного стану підвищуються ризики щодо неповернення позичальниками отриманих під державні гарантії коштів та відповідно збільшення навантаження на державний бюджет щодо здійснення виплат за гарантійними зобов'язаннями у наступних бюджетних періодах, про що також зауважено Рахунковою палатою.

Протягом багатьох років (включаючи звітний період) залишається проблемним стан розрахунків суб'єктів господарювання з державним бюджетом за кредитами, залученими державою або під державні гарантії, про що свідчить загальний обсяг відповідної простроченої заборгованості на 1 січня 2024 року у сумі 92,9 млрд гривень, що на 7,8 млрд гривень більше, ніж на початок 2023 року. Рахунковою палатою вказано, що у звітному періоді

не здійснювалися заходи щодо стягнення відповідної простроченої заборгованості, передбачені частинами одинадцятою і дванадцятою статті 17 Кодексу, разом з тим серед суб'єктів господарювання, які мають прострочену заборгованість, є такі, що розташовані в районі проведення бойових дій, отже є наявні ризики несплати відповідної заборгованості.

Державний борг зріс за звітний період на 39,6 відсотка і на 31 грудня 2023 року становив 5.188,1 млрд гривень, що на 921,7 млн гривень менше за граничний обсяг, визначений статтею 5 Закону, проте став найбільшим за всі роки відносно валового внутрішнього продукту (за попередніми даними – 79,4 відсотка). Приріст такого боргу за 2023 рік спричинено в основному перевищенням надходжень від державних запозичень над витратами на погашення боргових зобов'язань. Гарантований державою борг на кінець звітної періоду становив 331,4 млрд гривень, що на 26,3 млрд гривень менше, ніж на кінець 2022 року. Загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на 31 грудня 2023 року становив 5.519,5 млрд гривень, або, за попередніми даними, 84,4 відсотка валового внутрішнього продукту, та збільшився порівняно з таким показником на кінець 2022 року (77,7 відсотка валового внутрішнього продукту) та перевищив граничну величину боргу, визначену частиною другою статті 18 Кодексу (60 відсотків), але дію такої норми зупинено на 2023 рік пунктом 3 розділу "Прикінцеві положення" Закону і така норма згідно з пунктом 23-1 розділу VI Кодексу не застосовується в умовах воєнного стану.

Загалом за звітний період значно погіршилися показники боргової безпеки (передусім йдеться про співвідношення дефіциту державного бюджету, державного боргу та загального обсягу державного боргу і гарантованого державою боргу до валового внутрішнього продукту), що свідчить про суттєве підвищення боргового навантаження на державний бюджет, посилення вразливості державних фінансів до змін умов на фінансових ринках та, як наслідок, у майбутньому призведе до збільшення витрат на виконання боргових зобов'язань і зменшення фінансових можливостей держави для реалізації пріоритетних програм.

Залишки коштів державного бюджету на кінець 2023 року становили 142,8 млрд гривень (на 47,6 млрд гривень більше, ніж на кінець 2022 року), у тому числі за загальним фондом – 1,57 млрд гривень (відповідно на 1,06 млрд гривень більше), за спеціальним фондом – 141,2 млрд гривень (на 46,5 млрд гривень більше).

Для покриття тимчасових касових розривів загального фонду державного бюджету у 2023 році залучалися кошти єдиного казначейського рахунку, які згідно з частиною п'ятою статті 43 Кодексу підлягають поверненню до кінця звітної періоду. Зважаючи на положення пункту 22 розділу VI Кодексу, постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2022 року № 1420 "Про внесення змін до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного

стану" передбачено повернення таких коштів не пізніше наступного бюджетного періоду, який настане після припинення або скасування дії воєнного стану. До кінця 2023 року не повернуто 226,55 млрд гривень таких коштів (проти 12,5 млрд гривень на кінець 2021 року і 121,4 млрд гривень на кінець 2022 року), що, на думку Рахункової палати, створить додаткове навантаження на державний бюджет у наступні бюджетні періоди.

Для забезпечення чіткої пріоритетності при проведенні видатків державного бюджету через обмеженість фінансових ресурсів в умовах воєнного стану, Державна казначейська служба України продовжувала виконувати повноваження, пов'язані із здійсненням казначейського обслуговування бюджетних коштів та коштів інших клієнтів в особливому режимі та відповідно до встановленої черговості відкриття бюджетних асигнувань з державного бюджету і здійснення платежів з урахуванням ресурсної забезпеченості єдиного казначейського рахунка, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 року № 590 "Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану".

Видатки державного бюджету за 2023 рік становили 4.014,8 млрд гривень (або 118,3 відсотка бюджетних призначень та 93,6 відсотка уточненого плану), з них за загальним фондом – 3.034,3 млрд гривень (на 59,9 млрд гривень, або на 1,9 відсотка, менше уточненого плану).

Проведення видатків загального фонду державного бюджету менше плану відбулося насамперед у зв'язку з виникненням економії бюджетних коштів за деякими бюджетними програмами (зокрема щодо обслуговування державного боргу, надання соціальної і медичної допомоги населенню), а також зволіканням окремих головних розпорядників коштів державного бюджету з підготовкою і затвердженням документів, необхідних для проведення видатків, тривалістю здійснення закупівель товарів, робіт і послуг, у тому числі оборонного призначення. Через недоліки при визначенні планових показників видатків та неналежне управління бюджетними коштами впродовж року не вдалося спрямувати невикористані кошти на інші першочергові потреби держави, на що також звернула увагу Рахункова палата. В умовах воєнного стану через вкрай напружену ситуацію з наповненням державного бюджету надзвичайно важливо забезпечити виважене планування видатків державного бюджету відповідно до їх поточної пріоритетності, а також дієвий моніторинг і контроль за використанням бюджетних коштів.

У 2023 році більше половини видатків державного бюджету (52,2 відсотка) спрямовано на оборону (у 2022 році – 42,3 відсотка), видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу становили 14,3 відсотка загального обсягу видатків (у 2022 році – 16,4 відсотка), соціальний захист та соціальне забезпечення – 11,7 відсотка (у 2022 році – 15,7 відсотка), загальнодержавні функції – 7,4 відсотка (у 2022 році – 7,5 відсотка), охорону здоров'я – 4,5 відсотка (у 2022 році – 6,8 відсотка).

Порівняно з 2022 роком видатки державного бюджету збільшилися на 1.309,1 млрд гривень, або на 48,4 відсотка, переважно за рахунок збільшення видатків на оборону (на 954,5 млрд гривень, або на 83,5 відсотка), громадський порядок, безпеку та судову владу (на 131,4 млрд гривень, або 29,6 відсотка), загальнодержавні функції (на 94,1 млрд гривень, або 46,6 відсотка), соціальний захист та соціальне забезпечення (на 43,3 млрд гривень, або 10,2 відсотка), економічну діяльність (на 39,2 млрд гривень, або 41,1 відсотка). Також збільшилися порівняно з 2022 роком видатки у сферах освіти (на 1,9 млрд гривень) та духовного і фізичного розвитку (на 0,8 млрд гривень).

У звітному періоді видатки державного бюджету на забезпечення сектору національної безпеки і оборони становили найбільшу частку (65,7 відсотка від загального обсягу видатків) та, за попередніми даними, 40,3 відсотка валового внутрішнього продукту (у 2022 році – 29,3 відсотка, у 2021 році – 4,8 відсотка). Такі видатки загалом проведені в обсязі 2.636,9 млрд гривень, що на 71,5 відсотка (або на 1.099,4 млрд гривень) більше, ніж у 2022 році, та у 10 разів більше, ніж у 2021 році.

Збільшення у 2023 році видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення відбулося насамперед за рахунок спрямування з державного бюджету Пенсійному фонду України коштів на 17,5 відсотка більше, ніж у попередньому році (у 2023 році – 273,7 млрд гривень, у 2022 році – 232,9 млрд гривень). Для забезпечення своєчасної і в повному обсязі виплати пенсій цим фондом у 2023 році залучено позики за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку у сумі 68,6 млрд гривень, при цьому повернуто 97,8 млрд гривень (з урахуванням позик, залучених у попередніх роках). Як наслідок, відбулося скорочення заборгованості Пенсійного фонду України за позиками, наданими за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку (на 29,2 млрд гривень), і станом на 1 січня 2024 року така заборгованість становила 11,3 млрд гривень. Разом з тим, відповідно до частини п'ятої статті 43 Кодексу надання таких позик має здійснюватися на умовах їх повернення до кінця поточного бюджетного періоду.

Порівняно з 2022 роком збільшилися видатки для надання державної підтримки внутрішньо переміщеним особам у зв'язку з величезним зростанням чисельності таких осіб в умовах збройної агресії, зокрема для виплати допомоги на проживання таким особам (на 19,7 млрд гривень, або на 36,8 відсотка, до 73,2 млрд гривень). Поряд з тим, з резервного фонду державного бюджету виділено кошти на надання компенсації підприємствам, установам і закладам державної, комунальної та приватної власності, у будівлях (приміщеннях) яких на безоплатній основі розміщувалися внутрішньо переміщені особи, що використані у сумі 572,7 млн гривень, або в 3,1 раза більше, ніж у 2022 році.

Зважаючи на значні руйнування внаслідок бойових дій та необхідність відновлення інфраструктурних об'єктів для створення належних умов

проживання громадянам України, у звітному періоді спостерігалось значне зростання видатків на економічну діяльність (на 39,2 млрд гривень, або на 41,1 відсотка, більше порівняно з 2022 роком), які становили загалом 134,6 млрд гривень. Таке зростання відбулося переважно за рахунок збільшення за спеціальним фондом державного бюджету видатків для паливно-енергетичного комплексу (на 13,6 млрд гривень), транспортної галузі (на 12,2 млрд гривень) та іншої економічної діяльності (на 13,3 млрд гривень).

При цьому в умовах воєнного стану з метою стимулювання економічного розвитку за кошти державного бюджету надавалася підтримка бізнесу, на яку у 2023 році загалом витрачено 18,9 млрд гривень (у 2022 році – 7,9 млрд гривень), зокрема на забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва – 16 млрд гривень, надання грантів для створення або розвитку бізнесу – 2,3 млрд гривень.

Водночас, порівняно з 2022 роком видатки державного бюджету на охорону здоров'я зменшилися до 179,3 млрд гривень (на 5 млрд гривень, або на 2,7 відсотка) та в основному спрямовувалися на реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення, за якою у 2023 році медичним закладам направлено 139,4 млрд гривень, що на 6,9 млрд гривень менше, ніж у 2022 році. За оцінкою Рахункової палати, зазначене спричинено зокрема зменшенням кількості активних декларацій, за даними електронної системи охорони здоров'я, за результатами проведення верифікації.

В умовах воєнного стану та постійного реагування на нові виклики структура видатків державного бюджету за економічною класифікацією не є сталою і характеризується перманентними змінами. Порівняно з 2022 роком питома вага капітальних видатків збільшилася на 1,9 відсоткових пункта (до 5,2 відсотка від загального обсягу видатків), відповідно частка поточних видатків дещо зменшилася (до 94,8 відсотка). При цьому поточні видатки збільшилися на 1.188,6 млрд гривень (або на 45,4 відсотка) переважно за рахунок збільшення видатків на: оплату праці з нарахуваннями – на 240,7 млрд гривень (або на 24,2 відсотка), з них виплати на грошове забезпечення військовослужбовців – на 200,2 млрд гривень; використання товарів і послуг – на 799 млрд гривень (або в 2,1 раза), з яких видатки та заходи спеціального призначення – на 787 млрд гривень; обслуговування боргових зобов'язань – на 92,5 млрд гривень (або на 57,9 відсотка).

У звітному періоді при невеликій кількості законів, якими внесено зміни до державного бюджету на 2023 рік, Кабінетом Міністрів України, керуючись частинами шостою та восьмою статті 23 Кодексу, багаторазово приймалися рішення про перерозподіл видатків державного бюджету та передачу бюджетних призначень, які згідно з підпунктом 1 пункту 22 розділу VI Кодексу не потребували погодження з Комітетом. Загалом прийнято 82 такі рішення, що є свідченням неналежного бюджетного планування та відповідно реагуванням на поточні завдання через перегляд пріоритетів в діяльності головних розпорядників коштів державного бюджету.

Для негайного врегулювання питань фінансового забезпечення ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та здійснення інших непередбачених заходів у 2023 році за рішеннями Кабінету Міністрів України з резервного фонду державного бюджету виділено 27 млрд гривень (бюджетні призначення – 33,4 млрд гривень), з яких використано 23,9 млрд гривень, з них найбільше виділено на здійснення заходів із зміцнення обороноздатності держави (включаючи заходи, пов'язані з будівництвом фортифікаційних споруд та розмінуванням) – 21,2 млрд гривень. Разом з тим, окремі рішення Кабінету Міністрів України щодо виділення у 2023 році коштів з резервного фонду не повною мірою відповідали меті створення такого фонду, зокрема щодо виділення коштів для гарантування безпеки судноплавства та сприяння стабільності морських перевезень, а також для державного підприємства "Міжнародний аеропорт "Бориспіль" на виплату заробітної плати.

Видатки спеціального фонду державного бюджету за звітний період здійснені у сумі 980,5 млрд гривень (з них щодо національної безпеки і оборони – 793,1 млрд гривень) та становили 82 відсотка уточненого плану (збільшеного протягом року на 897 млрд гривень). Порівняно з попереднім роком такі видатки зросли у 3,3 раза (з них щодо національної безпеки і оборони – у 3,9 раза), насамперед йдеться про видатки, які здійснювалися за рахунок власних надходжень бюджетних установ.

Згідно з пунктами 8 і 9 статті 11, пунктом 16 статті 14 і статтею 29 Закону у складі спеціального фонду державного бюджету створено фонд ліквідації наслідків збройної агресії. Надходження цього фонду становили загалом 61,86 млрд гривень, у тому числі: 35,93 млрд гривень – 50 відсотків коштів, що перераховані Національним банком України відповідно до Закону України "Про Національний банк України"; 25,93 млрд гривень – кошти, отримані у зв'язку з виконанням законів України "Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів" і "Про санкції" (з них 17 млрд гривень надійшло наприкінці 2022 року). Відповідно до 22 рішень Кабінету Міністрів України, погоджених з Комітетом, з цього фонду виділено 56,6 млрд гривень, з них проведено видатки у сумі 38,1 млрд гривень (або 67,3 відсотка виділених коштів). Отже, на кінець 2023 року залишок коштів цього фонду становив 23,7 млрд гривень, що насамперед пов'язано з невикористанням виділених коштів окремими розпорядниками бюджетних коштів ймовірно внаслідок неналежного фінансово-економічного обґрунтування щодо обсягів і напрямів виділення коштів (про що свідчать зміни до відповідних рішень Кабінету Міністрів України) та впливу об'єктивних чинників (наприклад, невідкладність реагування на надзвичайні події, складність обстеження зруйнованих об'єктів та відповідно складання проектно-кошторисної документації).

Рахункова палата зауважила, що окремі видатки спеціального фонду державного бюджету, які здійснюються за рахунок надходжень у рамках програм допомоги Європейського Союзу і грантів урядів іноземних держав,

міжнародних організацій, проведено на 26,1 млрд гривень менше плану, що спричинено тривалим укладанням і виконанням контрактів, отриманням наприкінці року коштів, а також незатвердженням або несвоєчасним затвердженням бюджетної документації.

На кінець звітного періоду накопичилися значні залишки коштів за фондами, створеними у складі спеціального фонду державного бюджету відповідно до статей 24-2, 24-3, 24-4 і 24-5 Кодексу, зокрема у: державному дорожньому фонді – 17,1 млрд гривень, Державному фонді поводження з радіоактивними відходами – 2,8 млрд гривень, державному фонді внутрішніх водних шляхів – 0,6 млрд гривень, державному фонді розвитку водного господарства – 0,3 млрд гривень. При цьому Рахунковою палатою теж вказано на проведення видатків цих фондів на низькому рівні за наявності у них ресурсів, що свідчить про неефективне управління коштами таких фондів.

У 2023 році кредиторська бюджетна заборгованість за видатками державного бюджету суттєво скоротилася (в 4,5 рази, або на 8,1 млрд гривень) і на 1 січня 2024 року становила 2,3 млрд гривень, з них за загальним фондом – 1,8 млрд гривень. При цьому прострочена кредиторська заборгованість протягом року суттєво не змінила і становила 1,3 млрд гривень (за загальним фондом – 1,1 млрд гривень), однак її питома вага в загальному обсязі заборгованості на кінець 2023 року становила 57,2 відсотка проти 14,7 відсотка на початок звітного періоду.

Водночас за видатками державного бюджету відбулося подальше збільшення дебіторської бюджетної заборгованості, яка за звітний період зросла на 122,7 млрд гривень (або на 66,9 відсотка) і на 1 січня 2024 року становила 306,2 млрд гривень, з них за загальним фондом – відповідно на 97,7 млрд гривень (або 57,3 відсотка) і становила 268,2 млрд гривень. Найбільший обсяг дебіторської заборгованості утворився за видатками Міністерства оборони України – 193,9 млрд гривень, або 63,3 відсотка загального обсягу такої заборгованості. При цьому прострочена дебіторська заборгованість протягом року зменшилася на 7,7 млрд гривень і на кінець 2023 року становила 55,9 млрд гривень, або 18,3 відсотка загального обсягу такої заборгованості. Отже, стан і динаміка дебіторської заборгованості, особливо за видатками на оборону, потребує постійного моніторингу, аналізу причин її збільшення та оцінювання правової і економічної обґрунтованості такої заборгованості з огляду на обмеженість фінансових ресурсів держави в умовах воєнного стану та значні потреби сектору національної безпеки і оборони.

У 2023 році надано кредитів з державного бюджету в сумі 9,3 млрд гривень (або 15,4 відсотка уточненого плану), у тому числі за загальним фондом – 0,3 млрд гривень (або 3,6 відсотка уточненого плану), за спеціальним фондом – 9 млрд гривень (або 17,4 відсотка уточненого плану). Такий стан виконання планових показників є наслідком невикористання у запланованому обсязі коштів на виконання державою гарантійних зобов'язань

за позичальників, що отримали кредити під державні гарантії і самостійно виконали боргові зобов'язання, а також коштів, отриманих від зовнішніх запозичень для реалізації інвестиційних проектів у частині кредитування (включаючи проекти, за якими Кабінетом Міністрів України протягом року збільшено витрати). Повернення кредитів до державного бюджету здійснено в сумі 14,8 млрд гривень (на 17,2 відсотка менше плану), у тому числі за загальним фондом – 11,4 млрд гривень (на 20,6 відсотка менше плану), за спеціальним фондом – 3,4 млрд гривень (на 3,4 відсотка менше плану).

Законом (як і у 2022 році) встановлені відносини державного бюджету з 1582 місцевими бюджетами, а саме: 1438 бюджетами сільських, селищних, міських територіальних громад, 119 районними бюджетами, 24 обласними бюджетами та бюджетом міста Києва.

У 2023 році з державного бюджету надано трансферти місцевим бюджетам загалом у сумі 177,4 млрд гривень, що становило 95,3 відсотка бюджетних призначень та 86,8 відсотка уточненого плану, з них за загальним фондом – 148,6 млрд гривень (або 96,2 відсотка бюджетних призначень та 95,2 відсотка уточненого плану). Порівняно з 2022 роком обсяг таких трансфертів збільшився на 40,6 млрд гривень, або на 29,7 відсотка, з них за загальним фондом – на 19,6 млрд гривень, або на 15,2 відсотка. У структурі доходів місцевих бюджетів за 2023 рік обсяг наданих з державного бюджету трансфертів становив 27,2 відсотка, що на 2,6 відсоткових пункти більше, ніж у 2022 році.

При цьому порівняно з 2022 роком збільшився в 2,3 раза обсяг дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам, що надані у сумі 50,3 млрд гривень (або 88,9 відсотка бюджетних призначень та 88,1 відсотка уточненого плану). Переважну їх частку (57,5 відсотка) становила базова дотація, що перерахована з державного бюджету місцевим бюджетам у передбаченому Законом обсязі (28,96 млрд гривень), який у 1,8 раза перевищив обсяг попереднього року. Додаткові дотації надано місцевим бюджетам у сумі 21,4 млрд гривень (або 77,3 відсотка бюджетних призначень та 75,9 відсотка уточненого плану), що у 3,6 раза більше, ніж у 2022 році, з них 17,2 млрд гривень – додаткова дотація на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації.

Субвенції з державного бюджету надані місцевим бюджетам у сумі 127,1 млрд гривень (або 98,1 відсотка бюджетних призначень та 86,3 відсотка уточненого плану), у тому числі із загального фонду – 98,3 млрд гривень (або 100,4 відсотка бюджетних призначень і 99,3 відсотка уточненого плану), із спеціального фонду – 28,8 млрд гривень (або 90,9 відсотка бюджетних призначень і 59,7 відсотка уточненого плану), що в 3,7 раза більше, ніж у 2022 році.

Найбільшу питому вагу серед субвенцій з державного бюджету становили субвенції у сфері освіти (73,3 відсотка), що надані місцевим бюджетам у сумі 93,1 млрд гривень (або 103,1 відсотка бюджетних призначень та 99,4 відсотка уточненого плану). Передусім йдеться про освітню субвенцію, надану у сумі 90,67 млрд гривень (або 103,6 відсотка бюджетних призначень і 99,9 відсотка уточненого плану), у тому числі із загального фонду – 87,45 млрд гривень (або 99,9 відсотка бюджетних призначень), із спеціального фонду – 3,2 млрд гривень (або 100 відсотків уточненого плану). Разом з тим, видатки місцевих бюджетів за цією субвенцією становили 86,6 млрд гривень (або 99 відсотків бюджетних призначень та 95,5 відсотків уточненого плану), а залишки коштів у сумі 4,1 млрд гривень відповідно до частини четвертої статті 103-2 Кодексу збережені на рахунках місцевих бюджетів для їх використання у 2024 році з урахуванням відповідного цільового призначення. Рахункова палата, звернувши увагу на значний залишок коштів освітньої субвенції за спеціальним фондом (2,94 млрд гривень на кінець 2023 року), зауважила, що прийняття рішень Кабінетом Міністрів України щодо розподілу частини таких коштів у грудні унеможливило їх використання.

У звітному періоді порівняно з 2022 роком на 10,5 відсоткових пункти зросла питома вага субвенцій із спеціального фонду державного бюджету і становила 16,2 відсотка наданих трансфертів місцевим бюджетам. Найвагомішою серед таких субвенцій була субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності в населених пунктах, що передана місцевим бюджетам у запланованому обсязі (16 млрд гривень), що у 2,2 раза більше, ніж у 2022 році. На рахунках місцевих бюджетів збережено залишки коштів за цією субвенцією у сумі 3,7 млрд гривень, що згідно із статтею 36 Закону України "Про Державний бюджет України на 2024 рік" можуть використовуватися у 2024 році з урахуванням цільового призначення субвенції.

Також у 2023 році відповідно до статей 29 та 34 Закону із спеціального фонду державного бюджету за окремими рішеннями Кабінету Міністрів України місцевим бюджетам надані субвенції, зокрема на реалізацію проектів (об'єктів, заходів), спрямованих на ліквідацію наслідків збройної агресії (у сумі 3,4 млрд гривень), та на проектування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів будівництва громадського призначення, соціальної сфери, культурної спадщини, житлово-комунального господарства, інших об'єктів, що мають вплив на життєдіяльність населення (у сумі 4 млрд гривень).

Керуючись законодавчими нормами, на кінець звітного періоду на рахунках місцевих бюджетів збережено залишки коштів за субвенціями з державного бюджету загалом у сумі 11,23 млрд гривень, у тому числі на рахунках загального фонду – 1,36 млрд гривень, спеціального фонду – 9,87 млрд гривень.

Відповідно до частини шостої статті 108 Кодексу протягом звітного періоду здійснювався розподіл та перерозподіл між місцевими бюджетами окремих субвенцій за рішеннями Кабінету Міністрів України (які не потребували погодження з Комітетом згідно з підпунктом 1 пункту 22 розділу VI Кодексу), значна частина яких приймалася у четвертому кварталі 2023 року, що створило передумови для неповного освоєння відповідних коштів з місцевих бюджетів.

Надання у 2023 році окремих субвенцій в обсягах, менших за план, тривале затвердження розподілів деяких субвенцій між місцевими бюджетами, внесення численних змін до розподілів та перерахування відповідних коштів у листопаді–грудні, повернення невикористаних коштів до державного бюджету та наявність на кінець року на рахунках місцевих бюджетів залишків невикористаних коштів за субвенціями свідчить про неналежне управління бюджетними коштами та низьку виконавську дисципліну центральних і місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування.

За 2023 рік до місцевих бюджетів надійшло 475,3 млрд гривень доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів), що на 56,9 млрд гривень (або на 13,6 відсотка) більше, ніж у 2022 році. Найбільшу питому вагу у доходах місцевих бюджетів становив податок на доходи фізичних осіб (60,9 відсотка), надходження якого порівняно з 2022 роком зросли на 17,2 млрд гривень (або на 6,3 відсотка) до 289,4 млрд гривень. Разом з тим, на стан надходжень такого податку до місцевих бюджетів вплинуло зарахування з 01 жовтня 2023 року до спеціального фонду державного бюджету частини податку на доходи фізичних осіб, що належить місцевим бюджетам (згідно з пунктом 60 розділу VI Кодексу). Приріст доходів місцевих бюджетів порівняно з 2022 роком відбувся також щодо акцизного податку (на 9,3 млрд гривень, або на 71,2 відсотка), єдиного податку (на 8,6 млрд гривень, або на 18,2 відсотка) і податку на майно (на 7 млрд гривень, або на 19,1 відсотка), зокрема плати за землю (на 5 млрд гривень, або на 16,8 відсотка), а також за власними надходженнями бюджетних установ (на 12,2 млрд гривень, або на 79,7 відсотка). Разом з тим, порівняно з 2022 роком питома вага доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України зменшилася на 3,7 відсоткових пункти і становила 15,3 відсотка.

Видатки місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у 2023 році становили 603,9 млрд гривень, що на 129 млрд гривень, або на 27,2 відсотка, більше, ніж у 2022 році. Таке збільшення відбулося завдяки зростанню видатків спеціального фонду (у 2,6 раза, або на 98,6 млрд гривень), насамперед капітальних видатків (на 86,7 млрд гривень), що передусім пов'язано із спрямуванням коштів на ліквідацію наслідків збройної агресії, відновлення житлового фонду, закладів соціально-культурної сфери та критичної інфраструктури, будівництво укриттів, придбання засобів безпеки. При цьому значно зросли видатки місцевих бюджетів на транспорт, транспортну інфраструктуру та дорожнє господарство (на 37 млрд гривень,

або в 2,3 раза), житлово-комунальне господарство (на 20,8 млрд гривень, або на 52,5 відсотка), будівництво та регіональний розвиток (на 17,2 млрд гривень, або в 4,5 раза), соціальний захист та соціальне забезпечення (на 15,7 млрд гривень, або на 53,8 відсотка), громадський порядок та безпеку (на 3,6 млрд гривень, або на 55,6 відсотка), але найбільше – видатки на надання трансфертів державному бюджету (на 33,4 млрд гривень, або у 4,5 раза). Водночас, питома вага видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного бюджету України зменшилася на 2 відсоткові пункти до 13,6 відсотка.

Враховуючи зазначене, Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

1. Взяти до відома звіт Кабінету Міністрів України про виконання Закону України "Про Державний бюджет України на 2023 рік", згідно з яким державний бюджет виконано за доходами у сумі 2.672.481,2 млн гривень, видатками – 4.014.812,9 млн гривень, обсягом повернення кредитів – 14.799,6 млн гривень, обсягом надання кредитів – 9.340,5 млн гривень, з дефіцитом у сумі 1.336.872,6 млн гривень.

2. Кабінету Міністрів України:

1) проаналізувати висновки Рахункової палати про результати аналізу річного звіту про виконання Закону України "Про Державний бюджет України на 2023 рік", вжити заходів щодо усунення виявлених недоліків, недопущення порушень бюджетного законодавства у поточному і наступних бюджетних періодах та щодо реалізації відповідних пропозицій Рахункової палати;

2) вжити заходів щодо скорочення податкового боргу та недопущення нарощування нової податкової заборгованості, обмеживши щорічні списання такого боргу і підвищивши дієвість податкового контролю за суб'єктами господарювання, які мають відповідну заборгованість;

3) удосконалити методика прогнозування надходжень податку на додану вартість, врахувавши зміни до податкового законодавства щодо цього податку, внесені після затвердження зазначеної методики, та опрацювавши можливість здійснення розрахунків за окремими групами товарів, для яких встановлено різні ставки цього податку, з метою належного моніторингу відповідних надходжень і забезпечення реалістичності відповідних планових показників;

4) здійснити інвентаризацію наявних податкових пільг, оцінивши їх ефективність і доцільність, розробити єдиний підхід до застосування податкових стимулів та за результатами внести відповідні пропозиції з метою запобігання необґрунтованих втрат доходів бюджету, а також забезпечити постійний моніторинг податкових преференцій та посилити контроль за правомірністю наданих пільг з податків і зборів;

5) доручити головним розпорядникам коштів державного бюджету здійснювати щомісячний моніторинг надходження і використання доходів спеціального фонду державного бюджету за кодом 25020000 "Інші джерела

власних надходжень бюджетних установ", включаючи надходження, отримані у натуральній формі, в розрізі бюджетних програм і напрямів використання таких коштів, та враховувати результати зазначеного моніторингу при плануванні видатків загального фонду державного бюджету за відповідними бюджетними програмами;

6) проаналізувати доцільність значної кількості рахунків, відкритих у Національному банку України головним розпорядникам коштів державного бюджету відповідно до пункту 56 розділу VI Кодексу, зважаючи на малі обсяги коштів на окремих з таких рахунків та/або низький рівень використання відповідних коштів, розглянути можливість оптимізації таких рахунків, актуалізувавши напрями залучення коштів відповідно до суспільно резонансних потреб, а також спрощення процедур виділення відповідних коштів для їх оперативного і ефективного використання;

7) продовжити активну співпрацю з Європейським Союзом, міжнародними фінансовими установами, урядами іноземних держав щодо залучення міжнародної фінансової допомоги передусім у вигляді грантів на бюджетну підтримку для мінімізації боргового навантаження на державний бюджет і зменшення його дефіциту;

8) вжити заходів за участю Національного банку України щодо ефективного здійснення державних запозичень, зокрема шляхом зменшення їх вартості та збільшення частки довгострокових боргових зобов'язань;

9) вжити заходів щодо поліпшення стану залучення та використання кредитів (позик) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проєктів, включаючи посилення координації такого процесу і відповідальності виконавців зазначених проєктів за несвоєчасну їх підготовку та реалізацію;

10) забезпечити виконання плану надходжень від приватизації державного майна у 2024 році та реалістичне планування відповідних надходжень на наступні бюджетні періоди;

11) вжити заходів щодо здійснення правочинів з державним боргом і державними деривативами з метою відтермінування виплат за зовнішніми борговими зобов'язаннями і державними деривативами на середньостроковий чи довгостроковий період та спрямування відповідних бюджетних коштів на пріоритетні загальносуспільні потреби;

12) проводити роботу з погашення простроченої заборгованості перед державним бюджетом за кредитами, залученими державою або під державні гарантії, з обов'язковим застосуванням визначених статтею 17 Кодексу механізмів погашення (списання) такої заборгованості;

13) здійснювати постійний моніторинг єдиного казначейського рахунку та його коштів, залучених до загального фонду державного бюджету, забезпечувати їх послідовне повернення з дотриманням вимог бюджетного

законодавства, а також застосовувати дієві інструменти щодо поліпшення ліквідності такого рахунку;

14) доручити головним розпорядникам коштів державного бюджету проаналізувати стан реалізації бюджетних програм за 2023 рік і в поточному році, оцінивши ефективність, результативність, економічну доцільність витрат державного бюджету, визначити заходи, які втратили актуальність чи є непершочерговими та непріоритетними, насамперед в період дії воєнного стану, та підготувати пропозиції щодо скорочення видатків для спрямування вивільнених ресурсів на національну безпеку і оборону, заходи з ліквідації наслідків збройної агресії, відновлення країни при внесенні змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2024 рік" та підготовці проекту Державного бюджету України на 2025 рік;

15) звернути увагу головних розпорядників коштів державного бюджету на обов'язковість дотримання встановлених строків затвердження порядків використання коштів державного бюджету та паспортів бюджетних програм, продовживши здійснення Міністерством фінансів України і Державною казначейською службою України контролю за виконанням такої роботи;

16) доручити головним розпорядникам коштів державного бюджету здійснювати на постійній основі моніторинг та аналіз стану кредиторської і дебіторської бюджетної заборгованості за видатками державного бюджету, не допускаючи її нарощування та вживаючи заходи з погашення насамперед простроченої заборгованості, а також неухильний контроль за відповідною роботою розпорядників коштів нижчого рівня;

17) доручити Державній казначейській службі України спільно з головними розпорядниками коштів державного бюджету здійснити звірку наявної дебіторської та кредиторської заборгованості за видатками державного бюджету, звернувши особливу увагу на заборгованість за бюджетними програмами, за якими головні розпорядники коштів державного бюджету реорганізовані та/або впродовж тривалого часу не визначені бюджетні призначення, та надати пропозиції щодо шляхів врегулювання відповідної заборгованості;

18) доручити Міністерству соціальної політики України взяти до уваги необхідність подальшого погашення заборгованості за позиками, наданими Пенсійному фонду України на поворотній основі за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка, для покращення ресурсної забезпеченості цього рахунка;

19) доручити Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України проаналізувати доцільність збереження значних залишків коштів Державного фонду поводження з радіоактивними відходами і державного фонду розвитку водного господарства, спроможність використання таких залишків за цільовим призначенням та надати пропозиції щодо ефективного використання зазначених коштів;

20) забезпечити прийняття рішень про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету відповідно до мети формування цього фонду, визначеної частиною першою статті 24 Кодексу, з дотриманням нормативно-правових вимог щодо порядку використання таких коштів;

21) доручити головним розпорядникам коштів державного бюджету за участю Міністерства фінансів України оптимізувати кількість результативних показників бюджетних програм, залишивши лише показники, що повною мірою характеризують ступінь досягнення поставленої мети і виконання завдань бюджетної програми (включаючи показники, що відображають застосування гендерно орієнтованого підходу у бюджетному процесі);

22) продовжити роботу з упорядкування звітної інформації, передбаченої пунктом 15 частини другої статті 61 Кодексу, оптимізувавши її зміст для розширення можливостей практичного застосування такої інформації при здійсненні парламентського контролю;

23) доручити головним розпорядникам коштів державного бюджету за участю Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України здійснювати підготовку належного фінансово-економічного обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки) щодо виділення коштів з фонду ліквідації наслідків збройної агресії, забезпечувати ефективне, економне і цільове використання виділених коштів, а також постійний та дієвий контроль за використанням цих коштів розпорядниками коштів нижчого рівня і одержувачами бюджетних коштів;

24) доручити головним розпорядникам коштів державного бюджету проаналізувати чинники, які зумовлюють прийняття значної кількості рішень Кабінету Міністрів України про здійснення перерозподілу та/або передачі бюджетних призначень, та усунути системні прорахунки у плануванні відповідних видатків при підготовці пропозицій до проекту Державного бюджету України на 2025 рік, обмеживши підготовку проектів таких рішень лише за наявності об'єктивних підстав і економічної доцільності зміни бюджетних призначень на підставі деталізованих фінансово-економічних розрахунків та обґрунтувань;

25) доручити головним розпорядникам коштів державного бюджету забезпечити належний рівень використання коштів, що надходять до спеціального фонду державного бюджету у рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ (включаючи залишки таких коштів за попередні роки), з метою своєчасного виконання відповідних програм та передбачених ними заходів насамперед з відновлення України та ліквідації наслідків збройної агресії;

26) звернути увагу відповідних центральних органів виконавчої влади на необхідність своєчасного затвердження порядків і умов надання трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, а також розподілу

зазначених трансфертів між місцевими бюджетами (якщо у законі про Державний бюджет України такий розподіл не здійснено);

27) забезпечувати здійснення розподілу між місцевими бюджетами передбачених у проекті закону про Державний бюджет України трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам з метою дотримання вимог частини третьої статті 97 Кодексу;

28) посилити контроль за використанням субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам, забезпечуючи моніторинг своєчасного і цільового використання таких коштів з місцевих бюджетів, мінімізацію накопичення залишків таких коштів на рахунках місцевих бюджетів та зменшення кількості незавершених проектів (програм, заходів), що реалізуються за рахунок відповідних субвенцій;

29) у тримісячний строк надати Верховній Раді України і Рахунковій палаті інформацію про виконання цього пункту Постанови.

3. Ця Постанова набирає чинності з дня її прийняття.

Голова Верховної Ради
України

Р. СТЕФАНЧУК

